

Utópikus elképzelések transzatlanti kontextusban: Frances Wright amerikai víziója

Frances Wright (1795–1852) skót származású író, előadó, aki a szüleitől örökölt vagyon révén fiatal korától nagy mozgástérnek örvendett. A XIX. század első felében még radikálisnak számító szellemi irányzatok és megoldásra váró társadalmi problémák iránti fogékonyságát követve a fiatal Wright nemcsak körbeutazta az Egyesült Államokat, hanem élményeit publikálta, sőt saját vállalkozásba kezdett az országban.

Caroline M. Kiesel tanulmánya a *XIX. századi brit utazók az Újvilágban* című kötetben jelent meg. A *Christine Devine*¹ által szerkesztett könyvben tizenhárom esettanulmányt közölnek azzal a céllal, hogy ízelítőt adjanak az amerikai függetlenségi háborút követő évtizedekről, az angol-amerikai kapcsolatok átalakulásáról. A kötet szerzői elsősorban azt kívánják megmutatni, miként reflektált Nagy-Britanniára a transzatlanti kapcsolatok újrafogalmazásának időszakában az Amerikáról szóló brit úti irodalom. A könyv kiindulási pont kíván lenni a kutatásban, amely a britekben élő XIX. századi Amerika-kép alakulásában figyelmet szentel olyan tényezőknek, mint „az írni-olvasni tudás terjedése, az olcsóbb publikálási módszerek és a periodikák ugrásszerű növekedése.” A tanulmányok célkitűzése, hogy „a saját korukon keresztül” (19. o.) elemezzék az Egyesült Államokba utazó britek hozzáállását a fiatal köztársasághoz.

Caroline M. Kiesel a chicagói *DePaul University*-hez tartozó *School for New Learning* adjunktusa, interdiszciplináris kutató. Jelen írása Frances Wright példáján keresztül enged bepillantást az 1800-as évek Amerikájának nyugati határvidékéről a britekben élő képek közül abba, amely a gyorsan változó és terjeszkedő régióban lehetőségeket és nem fejetlenséget látott. A tanulmány Wright életének három fontos eseménye köré szerveződik, nevezetesen 1818 és 1820 közötti amerikai útja, a körútról 1821-ben megjelen-

1. Christine Devine a lafayette-i *University of Louisiana* Angol Tanszékének munkatársa, irodalomtudós, fő kutatási területe a viktoriánus kor angol irodalma, de utazási irodalommal is foglalkozik.

tetett levelezése, a *Views of Society and Manners in America*,² valamint az 1825-ben általa alapított utópikus közösség, Nashoba története köré.

A szerző számos az 1810–1820-as években keletkezett elbeszélő forrást felhasznál, kezdve Frances Wright kiadott levelezésével és Nashobáról szóló írásaival, amelyeket a kortárs utazók naplóival összevetve vizsgál. Wright úti élményeit az utazási irodalomkiadás felfutásának tetőpontján publikálták,³ korabeli fogadtatását Kisiel a brit és amerikai lapokból göngyölíti fel. A szerző az 1920-as évektől napjainkig kiadott releváns szakirodalomból több mint két tucat tanulmányra és monográfiára hivatkozik. Kitérőt céljában, hogy Frances Wright jelentőségét kortársaihoz képest határozza meg, erősen támaszkodik *Helen Heineman* több írására, köztük 1983-as munkájára, amelyben Wright európai és amerikai kapcsolati hálóját térképezte fel (*Restless Angels: The Friendship of Six Victorian Women*), továbbá *Celia Morris Eckhardt* 1992-ben kiadott biográfiájára (*Fanny Wright: Rebel in America*).

A tanulmány nagy vonalakban vázolja az Amerikába irányuló brit kivándorlás mozgatórugóit, és eközben érinti annak gazdaság-, társadalom- és politikatörténeti hátterét. Kiemeli az angol képviseleti rendszerrel szembeni széleskörű elégedetlenséget, amelyet az 1832-ben elfogadott ún. Reformtörvény⁴ (*Reform Act of 1832*) kísérelt meg orvosolni. A tényezők között szerepelt továbbá az emigrációs kedv, bizonyos esetekben kényszer (51. o.), amelyet a napóleoni háborúk végeztével hazatérő leszerelt katonák nagy száma váltott ki.

Frances Wright tevékenységét a szerző a kortársak írói, illetve társadalomreformáló törekvéseinek közegében, az irodalom- és történettudomány eredményeire egyaránt építve, összehasonlító szövegelemzéssel helyezi megfelelő megvilágításba. Wright nézeteinek megértéséhez a fentiekén kívül szükséges figyelembe venni azok eszmetörténeti meghatározottságát, amely követelménynek Caroline M. Kisiel eleget tesz. Frances Wright

2. A megjelent mű teljes címe: *Views of Society and Manners in America; in a series of letters from that country to a friend in England, during the years 1818, 1819, and 1820.*

3. 1860-ig „több mint háromszázharminc külön-külön publikált szöveg” jelent meg Amerikában járt utazók tollából (52.).

4. Az „elsőnek” is nevezett Reformtörvényt a whigek javaslatára fogadták el, és Anglia és Wales választási rendszerében hozott változásokat. Skóciára és Írországra vonatkozóan külön törvény lépett életbe, ugyancsak 1832-ben. A törvény egyrészt szélesítette a választásra jogosultak körét, másrészt enyhítette az egyenlenségeket az alacsony népességszámú hagyományos választási körzetek és az ipari forradalom hatására megnövekedett lakosságú városok képviseletében azzal, hogy közel hatvan régi körzettől vette el a választójogot és osztotta újra az utóbbiak között. (Forrás: Encyclopaedia Britannica, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/495344/Reform-Bill> [utolsó megnyitás dátuma: 2013.10.03.]

utópizmusában abban a felvilágosult elvben gyökerezett, amely az emberiség tökéletesíthetőségét vallotta. Wright buzgó támogatója volt Morris Birkbecknek, (1764–1825) a rabszolgaság intézményét ellenző illinois-i pionír településszervező munkásságának („*the English Prairie Settlement*,” 53–54. o.), ahogy Robert Owen indianai társadalomkísérletének, *New Harmony* közösségének is (55–56. o.). Érdemes kiemelni, hogy Frances Wright nemcsak velük állt ismeretségben, hanem többek között Jeremy Benthammal (akinek Robert Owen a tanítványa volt), és Lafayette márkival is.

Nashoba közösség 1825-ös megalapításában Wright-ot Robert Owen és Frederick Rapp (1775–1834), a keresztény, pietista német Harmónia Társaság egyik alapítója (56–57. o.) ösztönözték. Frances Wright olyan települést kívánt létrehozni, ahol a rabszolgákat tanítatják, munkát biztosítanak számukra, majd a kor elképzelései szerint távlati célként valahol Amerikán kívül, már szabadon, letelepítik őket. Wright azonban bízott benne, hogy tanítatott rabszolgái végül maradhatnak az Egyesült Államokban. A Nashoba-projekt kezdettől pénzügyi nehézségekkel küszködött, amit az tetézett, hogy Wright nem értett a gazdálkodáshoz. 1827-ben a közösség irányítását egy fehér férfiakból álló bizottság vette át, amely hamarosan botrányba keveredett, miután nyilvánosságra került az egyik megbízott intéző és egy, a településen élő rabszolgánál között szövődött szerelmi viszony. Az intéző bizottság kinevezése legkomolyabb következményének a fehérek és a feketék közötti hierarchikus különbség közösségen belüli megjelenése bizonyult. Wright eredeti elképzeléseihez képest a Nashoba-terv alig négy-öt év alatt annyira eltorzult, hogy alapítója meg is tagadta a közösséget. A rabszolgákat, akiket ő maga vásárolt, felszabadította és Haitira küldte (60. o.).

Nashoba történetének egy érdekes mellékszálát jelentette Frances Trollope (1779–1863) látogatása (65–66.), aki Wright biztatására költözött 1827-ben Angliából Amerikába. Trollope családja nehéz pénzügyi helyzetének javulását várta az új kontinenstől, ám csalódott Wright utópikus közösségében, és 1832-ben visszatért Angliába. Még abban az évben sikeres beszámolót publikált amerikai tartózkodásáról *Domestic Manners of the Americans* címmel. A szerző érdemesnek tartja megjegyezni a legújabb kutatási eredményeket, amelyek összefüggést feltételeznek Trollope könyvének időzítése és a Reformtörvény között. Feltételezhető, hogy Trollope sok szempontból negatív Amerika-képe segítségére volt a toryknak a whigek által támogatott törvénnyel szembeni tiltakozásokban.

A tanulmány két fő következtetése (66–67. o.), hogy Frances Wright Amerikával kapcsolatos elképzelései, várakozásai és az ott talált valóság között hiányzott az átfedés, ugyanakkor ez nem gátolta meg Wright-ot ab-

ban, hogy a Nashoba-terv bukása ellenére se adja fel az amerikai rendszeről vallott nézeteit: az országot felépítésében nagyszerűnek, de bizonyos intézményeit tekintve korrigálandónak tartotta, és ezt előadó körutakon hirdette tovább az 1830-as években.

Caroline M. Kiesel: Utopian Ideals in Transatlantic Context: Frances Wright's American Vision. (Utópikus elképzelések transzatlanti kontextusban: Frances Wright amerikai víziója) In: Christine Devine (szerk.): Nineteenth-century British Travelers in the New World (19. századi brit utazók az Újvilágban). Farnham, (England), Ashgate, 2013. 49–67.

Zádorvölgyi Zita